

Slovenski Pravnik

Leto XLVI.

Ljubljana, oktobra 1932.

Št. 9. — 10.

Očuvalne odredbe v sistemu modernega prava.

Univ. prof. Aleksander Makleecov.

(Dalje.)

IV. del. Izvrševanje očuvalnih odredb.

§ 1. Uvodne pripombe.

V zaključnem delu naše razprave hočemo podati kratek pregled vprašanja o izvrševanju očuvalnih odredb v našem pravu. Kakor znano, nimamo enotnega zakona o izvrševanju kazni in očuvalnih odredb. V tem je bistvena razlika med jugoslovanskim sistemom in tisto ureditvijo, ki je določena n. pr. v načrtih za bodoče kazensko pravo Nemčije. Nemški Entwurf eines Strafvollzugsgesetzes iz l. 1927¹ vsebuje namreč celoten sojem (kompleks) odredb o izvrševanju kazni (smrtne kazni, kazni na prostosti in denarnih kazni) in o izvrševanju poboljševalnih in očuvalnih odredb. Izvestna nedoslednost nemškega sistema je pač v tem, da se imenuje nemški osnutek vendar Entwurf eines Strafvollzugsgesetzes, očitvidno po načelu de potiori fit denominatio. Sistem našega prava je drugačen. Imamo poseben zakon o izvrševanju kazni na prostosti z dne 16. februarja 1929. Izvrševanje smrtne kazni in denarnih kazni pa je urejeno v glavnem v zakoniku o sodnem kaz. postopanju. K. p. vsebuje tudi norme o izvrševanju odredb, ukrenjenih zoper mlajše maloletnike. Glede očuvalnih sredstev je bil minister pravde pooblaščen, da predpiše natančnejše odredbe o njih izvrševanju z uredbo (čl. 25 uv. z. z dne 16. februarja, § 60 k. z. in § 426 k. p.). Ta uredba je bila izdana dne 13. januarja 1930 ter je stopila v veljavo in dobila obvezno moč z dnem

¹ Amtlicher Entwurf eines Strafvollzugsgesetzes nebst Begründung. Berlin. 1927.

razglasitve v »Službenih Novinah«, t. j. dne 23. januarja 1930 (»Službene Novine« z dne 23. januarja 1930, št. 17/VI; »Ur. L.« št. 125/28). Takrat so prestali veljati vsi predpisi prejšnjih uredb ali naredb, ki bi nasprotovali predpisom te uredbe (§ 76 ur. o izv. očuv. odredb).

Pravno stanje v pogledu na izvrševanje očuvalnih odredb po našem pravu moremo označiti tako-le. Temeljne določbe o izvrševanju teh odredb vsebuje k. z. (§§ 50—60 k. z.). V poštrev pridejo tudi določbe k. p. o izgonu (§ 423 k. p.), o odvzemu predmetov (§ 425, odst. 2 k. p.), o zaščitenem nadzoru nad mlajšimi maloletniki (§ 454 k. p.) in o obveščanju o izrečenih očuvalnih odredbah (§ 427 k. p.). Tudi zakon o izv. kazni ima pomen za izvrševanje očuvalnih odredb (primerjaj določbe o tem predmetu v § 28, odst. 4, § 62, odst. 3). Po § 75 ur. o izv. oč. odr. se glede očuvalnih odredb uporabljajo nalično predpisi zakona o izvrševanju kazni na prostosti, kolikor ni v tej uredbi posebnih predpisov za izvrševanje poedinih očuvalnih odredb. (Gl. tudi hišni red za kazenske zavode z dne 26. decembra 1931, št. 148.420 k. 3281 »Sl. N.« z dne 4. januarja 1932, št. 3/II/7). Končno imamo še poseben provizorični razpored o oddajanju oseb v zavode za izvrševanje očuvalnih odredb z dne 29. decembra 1929 št. 107.271 (»Sl. N.« z dne 11. januarja 1930, št. 7/II, »Ur. L.« št. 95/21). Ta razpored urejuje med drugim tudi izvrševanje očuvalnih odredb, določenih v § 12 z. o zaščiti javne varnosti in reda v državi z dne 6. januarja 1929. (Gl. tudi razpis ministrstva pravde z dne 17. januarja 1930, št. 2.439.) Poedine določbe o izvrševanju očuvalnih odredb vsebujeta tudi uredbi o posl. redu za redna kazenska sodišča in o posl. redu za drž. tožiteljstva. Ta precej pestra slika kaže, da zaenkrat izvrševanje očuvalnih odredb pri nas še ni povsem konsolidirano. Dokončna ureditev tega vevlačnega problema pride očividno pozneje na podlagi med tem časom pridobljenih skušenj. Že dejstvo, da je izvrševanje očuvalnih odredb urejeno z uredbo, a ne z zakonom, izpričuje, da je zakonodajec hotel olajšati možnost eventualnih sprememb v sedanjih provizorični ureditvi.

Uredba o izv. oč. odr. z dne 13. januarja 1930 je posneta v glavnem po nemškem načrtu z. o izv. kazni iz leta 1927 (Drittes Buch. Vollzug von Massregeln der Besserung und Sicherung. §§ 254—313). Primerjaj n. pr. § 255 nemškega načrta in § 4, odst. 2 naše uredbe, § 254 in § 5 ur., § 260 in § 16 ur., § 260, odst. 4 in § 18 ur., § 275 in §§ 32, 33 ur., § 286 in § 34 ur., § 287 in § 35 ur., § 273 in § 40 ur. itd. Nekaterne določbe nemškega načrta reproducira naša uredba skoro dobesedno

(primerjaj n. pr. § 285, odst. 3 nemškega načrta in § 33 naše uredbe o izv. očuv. odredb). Ponekod je to posnemanje nemškega zgleda nekoliko mehanično. Navedemo samo en primer:

§ 275, odst. 2 nemškega načrta: Die Behandlung des Untergebrachten hat das Ziel zu verfolgen, ihn von dem gewohnheitsmässigen und missbräuchlichen Genuss des Alkohols oder anderer Rauschgifte zu heilen, ihn zur dauernden Enthaltsamkeit zu erziehen und an ein gemässigtcs und geordnetes Leben zu gewöhnen.

§ 45, odst. 1 naše uredbe: Zdravljenje pijancev ima zlasti namen, da osebo, ki je oddana v zavod, ozdravi od nagnjenosti na pijančevanje in zlorabe uživanja alkohola in drugih opojnih strupov, da ga vzgoji za trajno vzdržnost in da ga privadi redno in moralno živeti.

Besedilo § 275 nemškega načrta ustreza namenu zakonodajca izpopolniti sistem očувalnih zavodov še s posebnim zavodom (»Entziehungsanstalt«) za zdravljenje kokainistov in sl. (Entziehung von Kokain und anderen Rauschgiften),² dočim pozna naš k. z. le zavode za zdravljenje pijancev (§ 54 k. z.). Nekritično posnemanje nemškega zgleda je povzročilo, da je uredba o izv. očuv. odredb prekoračila okvir očувalnih odredb, ki je določen v kazenskem zakoniku.

§ 2. Občna načela izvrševanja očувalnih odredb.

Kot vodilna ideja pri izvrševanju očувalnih odredb velja načelo, da očuvalne odredbe niso kazni in da se mora zbog tega uravnati postopanje za njih izvrševanje tako, da se more prilagoditi tej njih značilni posebnosti (§§ 3 in 51 ur. o izv. oč. odr.). Že v prvem delu naše razprave (§ 3) smo pokazali, da ta ideja žal ni dosledno izvedena v uredbi za izv. očuv. odredb.

Uredba³ deli očuvalne odredbe v dvojce skupin: 1. očuvalne odredbe, ki se izvršujejo v posebnih zavodih (1. poglavje) in 2. druge očuvalne odredbe (2. poglavje). V prvo

² »Es ist in Aussicht genommen, für den § 44 des Entwurfes eines Allgemeinen Deutschen Strafgesetzbuchs eine Erweiterung durch Aufnahme von »Entziehungsanstalten« vorzuschlagen (Entziehung von Kokain und anderen Rauschgiften).« Ibid, Erster Teil, str. 29, opomba 2.

³ Skrajšana označba »Uredba« tu in v nadaljnjem pomeni: Uredba o izvrševanju očувalnih odredb z dne 13. januarja 1930.

skupino spadajo odredbe, določene v § 51 do 54 k. z. (§ 1 uredbe), v drugo pa prepoved, zahajati v krčme, zaščitni nadzor, izgon, prepoved, izvrševati izvesten poklic ali obrt in odvzem predmetov (§ 49 ur.). § 1 uredbe označuje odredbe pod 1. kot očuvalne odredbe, ki so združene po k. z. s kaznijo na prostosti (§ 51 do 54 k. z.). Ta označba je očitno napačna! Saj očuvalna sredstva proti nevračunljivim osebam niso zvezana s kaznijo na prostosti. § 50 uredbe, ki govori o namenu drugih očuvalnih odredb, se ozira le na osebne očuvalne odredbe. Redaktorji uredbe so prezrli, da obsega ta skupina ne samo osebne, marveč tudi še stvarno odredbo odvzema predmetov, ki je ostala izven sistema.⁴

Namen izvrševanja očuvalnih odredb, ki spadajo v prvo skupino, je zaščititi interese javne varnosti. Ta smoter se naj doseže z oddajanjem občenevarnih oseb v zavode in s skrbjo, da se prepreči beg teh oseb, da se te osebe odvrnejo od izvrševanja novih kaznivih dejanj, kakor tudi da se s strogostjo, redom, stalnim nadzorom, praviloma tudi z navajanjem na delo, poboljšajo, odnosno čuvajo in ozdravijo ter na ta način usposobijo za samostalen in reden način življenja v prostosti (§ 2 ur.). Namen drugih osebnih očuvalnih odredb označuje uredba bolj kratko. Tu gre za zaščito družbe, da se osebe, zoper katere so te odredbe odrejene, odvrnejo od izvrševanja novih kaznivih dejanj in da se privadijo redno in pošteno živeti (§ 50 ur.). Ta formula se ne ozira na stvarno očuvavno odredbo iz § 59 k. z.

Določbi §§ 2 in 50 ur. imata deklarativen značaj. Namen izvrševanja očuvalnih odredb je določen za cele skupine teh odredb. S tem se dá razložiti, da je v citiranih paragrafih navedenih več divergentnih smotrov: poboljšanje, očuvanje in zdravljenje. Glede podobnih presplošnih in preohlapnih deklarativnih določb velja znani izrek: *Qui trop embrasse,*

⁴ Resolucija X. mednarodnega kongresa za kazensko pravo in izvrševanje kazni v Pragi 1. 1930 predlaga nastopno delitev očuvalnih odredb: 1. *Mesures privatives de la liberté.* 2. *Mesures n'entraînant pas privation de liberté.* 3. *Mesures d'ordre patrimonial (mesures de sûreté réelles).* Actes du Congrès pénal et pénitenciaire international de Prague. Août 1930. Procès-verbaux des séances. Volume Ie. Berne. 1931. Str. 117. S sistematičnega vidika je zelo sporna delitev, ki jo predlaga prof. T. Živanović: »mere bezbednosti protiv slobode« in »mere bezbednosti protiv imovine«, »glavne mere bezbednosti«, »sporedne mere bezbednosti«. Dr. T. Živanović. Osnovi krivičnog prava. Opšti deo. Dodatak. 1930. Str. 47, 48.

mal étreint. Mnenja smo, da bi bilo bolj primerno, ako bi se občne določbe omejile, da navajajo le osnovne smotre očuválnih odredb. Namen poedinih očuválnih odredb bi bilo treba opredeliti za vsako izmed njih posebej. Sedaj pa ni povsem razumljivo n. pr., kako bi se dalo o z d r a v i t i očuvanega s strogostjo, redom, stalnim nadzorom in navajanjem na delu (§ 2 ur.). Ni uvideti nadalje, zakaj omenja § 2 ur. le občenevarne osebe. Saj § 53, odst. 2 k. z. dopušča oddajo v zavod za zdravljenje ali za čuvanja tudi take osebe, ki ni nevarna za javno varnost. (Gl. § 2. II. dela te razprave.)

Vrhovno vodilno načelo pri izvrševanju osebnih očuválnih odredb je po uredbi socijalna reklasacija očuvancev in njih navajanje na samostalen in reden način življenja v prostosti (§ 2 ur.), odnosno njih usposabljanje za redno in pošteno življenje (§ 50. Ur.). Naša kazenska zakonodaja vobče zavrača pojem nepoboljšljivega zločina: nemo desperandus est! V tem pogledu je mnogo bolj optimistična kot nekatere druge zakonodaje. Tudi v doktrini se vprav v zadnjem času slišijo glasovi pesimistov: »Der Gesetzgeber muss alles tun, dass die Leute nicht zu unverbesserlichen Verbrechern werden, aber wenn sie es sind, so muss er sie als solche behandeln. Alles andere ist Illusion, und zwar eine gefährliche Illusion.«⁵ To vprašanje ima ne samo teoretski, marveč tudi praktični pomen zlasti glede na način izvrševanja očuválnih odredb. Če hočemo poboljšati tudi trdovratnega povratnika, ki je pridržan po prestani kazni v očuválnem zavodu po § 51. k. z., moramo ustroj tega zavoda prilagoditi temu namenu. Ali je to praktično izvedljivo, je drugo vprašanje. Skušnja Anglije pri izvajanju analognega sistema ne opravičuje posebnega optimizma v tem pogledu.⁶ Za nas je važna zaenkrat ugotovitev, da jugoslovanska kazenska zakonodaja izvaja čisto očuválno načelo le izjemoma, namreč le v primeru oddaje nevarne in neozdravljive umobolne, odnosno manj vračunljive osebe v zavod za čuvanje na nedoločen čas (§ 53 k. z.). Pridržba po prestani kazni po § 51 k. z. pa je omejena na rok. Po preteku tega roka se mora pridržanec izpustiti v prostost, čeprav ga je imeti še vedno za nevarnega. Prav to velja tudi za oddajo v prisilno delav-

⁵ Exner: Der Vollzug der bessernden und sichernden Massnahmen v zbirki: Frede-Grünhut: Reform des Strafvollzugs. Berlin-Leipzig 1927. Str. 256.

⁶ Exner: op. cit., str. 255.

nico (§ 52 k. z.) in v zavod za zdravljenje pijancev (§ 54 k. z.).

V nasprotju z nekaterimi novejšimi načrti kazenskih zakonikov naš k. z. vsaj praviloma ne dopušča nadomestitve očevalnega sredstva s kaznijo, odnosno kazni z očevalnim sredstvom. Nemška doktrina rabi za te primere izraz »vikariieren«. Podobna nadomestitev utegne zabrisati načelno razliko med kaznijo in očevalnim sredstvom, ki objektivno ni zlo (gl. 1. del naše razprave). Exner brani stališče, po katerem učinkujeta kazen in očevalno sredstvo s tistimi svojstvi, ki jih imata v resnici, ne pa z onimi, ki bi jih morala imeti. Iz tega izvaja pisatelj zahtevo po skoraj neomejeni dopustnosti, da se kazni na prostosti nadomeščajo z očevalnimi sredstvi in obratno (t. zv. »Vikariierungsprinzip⁷ (Primerjaj tudi § 53, odst. 2 in § 58, odst. 2 čsl. nkz. iz l. 1926.)

Po našem k. z. se upošteva načelo »vikarijiranja« le izjemoma in sicer v nastopnih primerih: 1. Čas, ki ga je prebil obsojenec z zmanjšano vračunljivostjo v zavodu za zdravljenje ali za čuvanje, se mu všteje v čas, ko bi bil prestajal kazen, če je bil obsojen na kazen na prostosti. Če v trenutku, ko se odpusti iz zavoda za zdravljenje ali za čuvanje, doba izrečene kazni še ni pretekla, mora prestati ostanek kazni v kazenskem zavodu (§ 53, odst. 5 k. z.; § 15 uredbe o izv. oč. odr.). 2. Če je oseba obsojena na dolgotrajno kazen na prostosti in če so hkrati podani pogoji za oddajo v prislilno delavnico po § 52 k. z., bi moralo sodišče v vsakem konkretnem primeru preudariti, ali je določitev tega očevalnega sredstva res potrebna v tem primeru glede na njegov smoter (navajanje k delu), ki se da morda doseči že s kaznijo. (Primerjaj § 2 II. dela te razprave.)

§ 3. Očevalne odredbe, ki se izvršujejo v posebnih zavodih.

A. Občna načela.

Očevalne odredbe, ki so določene v §§ 51 do vštetega 54 k. z., se izvršujejo v posebnih zavodih tako po vrsti teh odredb kakor tudi glede na spol, starost in druge individualne posebnosti oseb (§ 1 ur.).

Zavodi za izvrševanje očevalnih odredb so: 1. zavodi za pridrževanje po prestani novi kazni, 2. prislilne delavnice, 3. zavodi za zdravljenje in čuvanje nevrčunljivih oseb in

⁷ Exner. Die Theorie der Sicherungsmittel, passim. Flandrak, op. cit., str. 28 in nasl.

oseb z zmanjšano vračunljivostjo in 4. zavodi za zdravljenje pijancev. Ti zavodi morajo biti ločeni od kazenskih zavodov in praviloma tudi drug od drugega (§ 4 ur.). Zavodi pod 1 do 2 so samo državni zavodi, zavodi pod 3 do 4 pa so lahko občinski ali samoupravni, toda urejeni morajo biti po zgledu državnih zavodov (§ 5 ur.). Za ustanovitev državnih zavodov skrbi minister pravde, pod čigar upravo je centralni fond za kazenske in podobne zavode (čl. 20 uvodnega zakona, § 6 uredbe). V teh določbah je načrtan program za bodočnost, ko se bodo ustanovili posebni zavodi za izvrševanje vseh teh očuvalnih odredb. Ideja ločitve poedinih očuvalnih zavodov je edino pravilna. Saj za očuvalna sredstva velja isto načelo, ki ga je oblikoval švicarski kriminalist Gautier glede prostostnih kazni: »Deux peines, différentes de par le Code, mais subies entre les mêmes murailles, n'en font qu'une pour le gros publique.«⁸

Kako je treba postopati, dokler ni posebnih zavodov, je določeno v §§ 71 do 73 uredbe o izv. očuv. odr. in v cit. razporedu za oddajanje oseb v zavode za izvrševanje očuvalnih odredb.

Pridrževanje po prestani kazni (§ 51 k. z.) se izvršuje začasno v posebnih oddelkih kazenskih zavodov, ki so odrejeni za obsojence v povratku (čl. 21 uvodnega zakona). V § 2, odst. 1 z. o izv. kazni so omenjeni posebni kazenski zavodi za povratnike, ki so prestali že prej v kazenskem zavodu dve po vrsti najtežji kazni na prostosti zbog zločinstva. Podrobne določbe o oddajanju polnoletnih obsojencev v povratku po § 76 k. z., obsojenih na robijo in zatočenje, vsebuje osnova o razporedu obsojencev na poedine kazenske zavode po § 7. z. o izv. kazni na prostosti. (Služb. Novine z dne 31. decembra 1929, št. 307/CXXXI, Uradni list 1930/21/95.)

Oddajanje v prisilno delavnico (§ 52 k. z.) se izvršuje: 1. za moške osebe v obstoječi prisilni delavnici v Stari Gradški, 2. za ženske osebe v obstoječi prisilni delavnici v Begunjah, in sicer z ozemlja vse države (t. 2 razporeda za izv. očuv. odr.). Prav tam se izvršuje oddaja v prisilno delavnico po § 12 z. o zaščiti javne varnosti in reda v državi z dne 6. januarja 1929 (t. 5 istega razporeda). Oddajanje v zavod za zdravljenje ali za čuvanje nevračunljivih oseb ali oseb z zmanjšano vračunljivostjo se izvršuje nad moškimi osebami z ozemlja vse države v bolnici nove zgradbe kazenskega zavoda v Lepoglavu, nad ženskimi osebami pa v bol-

⁸ Gautier: »Schweiz. Z. für Strafrecht.« VIII, 62.

nici kazenskega zavoda v Begunjah, odnosno v bolnici ženskega kazenskega zavoda v Požarevcu (t. 3 cit. razporeda). V istih bolnicah se izvršuje tudi zdravljenje kroničnih pijancev odnosno pijank po § 54. k. z. (t. 4. cit. razporeda). Zgoraj omenjene zdravstvene očuvalne odredbe se izvršujejo tudi v javnih zavetiščih, ki jih napravijo karitativne družbe, občine, srezi ali banovine in ki imajo značaj javnosti po odobritvah resortnih ministrstev (§ 72 ur.).

Organizacija vrhovne uprave zavodov za izvrševanje očuvalnih odredb, ki ji načeluje minister pravde, in uprava posameznih zavodov je urejena vobče po istih načelih kakor vrhovna in lokalna uprava kazenskih zavodov. (Primerjaj § 7 uredbe o izvr. očuv. odr. in § 6, odst. 1—3 z. izv. k.; § 8 uredbe § 6, odst. 4 z. izv. k., § 9 uredbe § 6, odst. 5 z. izv. k.; § 10 uredbe — § 8, odst. 1 z. izv. k.; § 11 uredbe — § 9, odst. 1 z. izv. k.; § 12 uredbe — § 9, odst. 9, odst. 2 z. izv. k.) Omeniti je treba le nekatere posebnosti glede tzv. zdravstvenih odredb iz §§ 53 in 54 k. z. Na pregledovanje zadevnih zavodov pošilja minister pravde strokovnjake (§ 7, odst. 3 uredbe). Posvetovalnemu odboru pri ministru pravde se pridele, če gre za take zavode, še posebej postavljeni zdravniški strokovnjaki (§ 9 uredbe). Za upravnika (upravnico) zavoda za zdravljenje in za čuvanje nevračunljivih in manj vračunljivih oseb se postavljajo osebe izmed izkušenih zdravnikov (§ 11 uredbe).^{9a} S tem je poudarjen poseben značaj zavodov za zdravljenje in čuvanje nevračunljivih, manj vračunljivih oseb in kroničnih pijancev v splošnem sistemu zavodov za izvrševanje očuvalnih odredb.

Očuvalne odredbe, izrečene s pravnomočno sodbo ali rešitvijo, se izvršujejo po predpisih uredbe o izv. očuv. odr. (§ 426 k. p.). Čim postane sodba ali rešitev o izrečeni ali odrejeni očuvalni odredbi izvršna, pozove starejšina sodečega sodišča osebo, zoper katero je izrečena ali odrejena očuvalna odredba — če ni taka oseba v priporu ali v preiskovalnem zaporu ali če ne prestaja kazni na prostosti^{9b} — naj

^{9a} Ta predpis ima zaenkrat le programatičen značaj. Kakor smo se osebno prepričali n. pr. pri ogledu zavoda v Begunjah v juniju l. 1932, je število oseb, oddanih v zavod za zdravljenje in čuvanje po § 53 k. z., včasih tako meznatno, da o zavodu kot posebni instituciji ni moči govoriti, čeprav tak zavod formalno obstoji. Primerj. tudi dr. Laza Stanojević. Pitanje § 53. Krivičnog zakonika i kriminalne duševno obolele osebe. »Pravosudje«. 1932, br. 7.

^{9b} To velja tudi za osebe, ki so bile začasno oddane v zavod za čuvanje ali zdravljenje po § 110. 2. odst. novel. k. p.

se napoti zaradi izvrševanja očuvalne odredbe v zavod, ki ga ji označi; obenem pa obvesti upravnika zavoda o pozivu ter mu pošlje overovljeni prepis sodbe (rešitve) ter druge potrebne podatke, ki se tičejo te osebe (§ 13, odst. 1 uredbe; § 427, odst. 2 k. p.). Če omenjena oseba ne pride na poziv v odrejeni zavod ali če je sumna, da pobegne, odredi starejšina sodečega sodišča, da naj jo privedejo in priprejo; če pa je pobegnila ali se skriva, odredi po potrebi primerne ukrepe, naj se izsledi in odda v zavod. Če pa je v preiskovalnem zaporu ali če prestaja kazni na prostosti, se spremi ob potrebnih varnostnih naredbah v odrejeni zavod za izvrševanje očuvalnih odredb. Obsojenci, ki se morajo po prestani novi kazni še nadalje pridržati kot nevarni za javno varnost, se oddado po prestani kazni zavodu za pridrževanje (§ 13, odst. 2—4 uredbe).

Kazenski list (§ 12 z. izv. k.) mora poleg osebnih podatkov obsegati tudi vse druge okolnosti, ki so važne za izvrševanje očuvalne odredbe. Te podatke mora obsegati kazenski list takrat, kadar gre za izvrševanje očuvalnih odredb zoper nevračunljive osebe ali osebe z zmanjšano vračunljivostjo, potem sodišču znane podatke o duševni bolezni teh oseb, pri pijancih pa tudi podatke o njih prejšnjem življenju in naposled, ali so bile te osebe že na zdravljenju, pri onih pa, ki so bile v zaporu, ali se je, dokler je trajal zapor, pri njih kaj opazilo, kar bi bilo važno za izvrševanje izrečene ali odrejene očuvalne odredbe (§ 14 ur.).¹⁰

Pravkar navedena določba je prvi poskus izpopolniti kazenski list vsaj z najpotrebnejšimi podatki, ki so bistveni za smotreno in individualizirano izvrševanje očuvalnih odredb. Obseg teh podatkov je po uredbi precej omejen. V nekaterih državah (Belgija, Bavarska in dr.) so uvedene v to svrho zelo podrobne ankete in tzv. kriminalno-biološki psihobiogrami.¹¹

Odlog in prekinitev očuvalnih odredb.

Izvrševanje očuvalnih odredb se praviloma ne odlaga (§ 16, odst. 1 uredbe), a že začeto izvrševanje se ne prekinja (§ 21, odst. 1 uredbe). Toda slično kakor pri izvrševanju kazni na prostosti (§§ 418 do 419 k. p.; §§ 14 do 16 z. o izv. k.) so dopustne tudi izjeme od tega pravila. Razlogi za odlog

¹⁰ O kazenskem vpisniku gl. § 48 uredbe o posl. redu za drž. tožilstva.

¹¹ Podrobneje gl. v naši razpravi: Biološki pravac u modernoj kriminologiji. »Arhiv za pravne i društ. nauke.« 1932.

in prekinitev očuvalnih odredb so oblikovani nekoliko drugače kakor pri kaznih na prostosti.

Glede odloga izvrševanja poedinih očuvalnih odredb (§§ 16 do 20 uredbe) vsebuje uredba o izv. očuv. odredb diferencirane odredbe. V najožjem obsegu je dopusten odlog izvrševanja 1. pri oddaji v zavod za zdravljenje ali čuvanje nevračunljivih in manj vračunljivih oseb in 2. pri oddaji v zavod za pridrževanje po prestani novi kazni. Začetek izvrševanja se sme odložiti v prvem primeru, če se nedvomno ugotovi, da je oseba, ki naj se odda v tak zavod, tolikanj bolna, da bi povzročilo izvrševanje te odredbe zanj smrtno nevarnost (§ 16, odst. 1 uredbe); v drugem primeru pa, če se pokaže, da je na pridržbo obsojeni po § 51 k. z. duševno ali telesno tako težko bolan, da bi se spravil z izvrševanjem te očuvalne odredbe v smrtno nevarnost (§ 16, odst. 2 uredbe).

V širšem obsegu je odlog dopusten glede oseb, ki so obsojene na oddajo v prisilno delavnico in v zavod za zdravljenje pijancev. Tudi zanje velja razlog, katerega smo navedli glede pridržancev po § 51. k. z. (§ 16., odst. 2. uredbe). Poleg tega se sme začetek izvrševanja očuvalnih odredb iz §§ 52 in 54 k. z. odložiti tudi na prošnjo prizadete osebe ali njene rodbine: 1. če bi takojšnja oddaja te osebe v zavod ogrozila prehrano njene rodbine ali 2. iz drugih važnih gospodarskih ali rodbinskih razlogov. V obeh primerih je odlog možen le, če oseba ni begosumna ali če dá ta oseba za zavarovanje izrečene ali odrejene očuvalne odredbe zadostno jamstvo (§ 17 uredbe).

Ti dopolnilni razlogi za odlog so utemeljeni v pogledu oseb, ki so obsojene na oddajo v prisilno delavnico. Kar se pa tiče onih, proti katerim je izrečena oddaja v zavod za zdravljenje pijancev, bi bilo treba razlikovati med vračunljivimi in nevračunljivimi osebami (§ 54, odst. 2 k. z.). Odlog izvrševanja očuvalne odredbe iz rodbinskih in gospodarskih razlogov bi bil očitvidno neumesten glede nevračunljivih pijancev, ki niso v stanju, da skrbе za svojo rodbino in gospodarstvo. Uredba o izv. očuv. odredb je to očitvidno prezrla. Sodišča pa bodo gotovo upoštevala to razliko pri dovolitvi odloga. Kajti določitev odloga je fakultativna ter odvisi na vse zadnje od svobodnega preudarka sodišča.

Poleg razlogov, ki so utemeljeni v subjektivnih momentih (interes obsojenca), je odlog dopusten tudi v javnem interesu, kadar zahtevajo to tehtni razlogi same uprave zavodov (§ 18 uredbe), zlasti razširjenje nevarnih nalezljivih bolezni (§ 20 uredbe).

Postopanje je odvisno od tega, ali gre za subjektivni interes prizadete osebe ali pa za javni interes. V prvem primeru odredi odlog izvrševanja očevalnih odredb, ki se izvršujejo v posebnih zavodih, ono sodišče, ki je izreklo to očevalno odredbo, in sicer enkrat najdlje za tri mesece, ko je postala sodba, odnosno rešitev izvršna. Daljši odlog, toda ne preko šestih mesecev, sme dopustiti iz posebno tehtnih razlogov samo apelacijsko sodišče na predlog sodišča prve stopnje. Prošnja za to se vloži na sodišču prve stopnje, ki jo zavrne, če ne najde razloga, da bi jo priporočilno predložilo apelacijskemu sodišču. Določba § 418, 2. odst. k. p. velja nalično tudi v tem primeru. Zoper to rešitev ni pravnega sredstva (§ 19 uredbe). Za vložitev prošnje za odlog sta upravičeni tako oseba, ki naj se odda v zavod, kakor tudi njena rodbina.

Odlog izvrševanja očevalnih odredb v javnem interesu dovoljuje minister pravde na predlog uprave zavoda, odnosno po službeni dolžnosti. Če se pojavijo nevarne nalezljive bolezni ali če to opravičujejo drugi posebno tehtni razlogi, sme minister pravde večkrat in za daljši čas, po potrebi proti jamstvu, dopustiti odlog izvrševanja očevalnih odredb, ki se izvršujejo v posebnih zavodih (§ 20 uredbe). V tem smislu ima minister pravde neomejeno diskrecijonarno oblast.

Prav tako kakor odlog je tudi prekinitev izvrševanja očevalnih odredb izjemen ukrep. Možnost prekinitve je celo še bolj utesnjena v primeru z odlogom. Prekinitev izvrševanja iz subjektivnih razlogov v zgoraj omenjenem smislu vobče ni dopustna pri izvrševanju očevalne odredbe iz § 53 k. z. Nadalje je prekinitev izključena v vseh primerih, če bi se z njo ogrozila javna varnost ali če temu nasprotujejo zdravniški razlogi (§ 21. odst. 3. uredbe). Smrtno nevarna duševna ali telesna bolezen velja kot subjektivni razlog za prekinitev očevalnih odredb iz §§ 51, 52 in 54 k. z. (§§ 21 in 22 uredbe). Prekinitev v primerih § 52 (oddaja v prisilno delavnico) in § 54 (oddaja v zavod za zdravljenje pijancev) k. z. je dopustna tudi takrat, če bi bilo nadaljnje pridrževanje v zavodu za to osebo ali njene bližnje sorodnike, ki jih je dolžna vzdrževati, tako težko, da bi nasprotovalo namenu očevalne odredbe. To, kar smo rekli zgoraj o odlogu izvrševanja očevalne odredbe glede nevračunljivih pijancev, velja tudi za prekinitev.

V javnem interesu se smejo prekiniti vse vrste očevalnih odredb, ki se izvršujejo v posebnih zavodih, kadar to

zahtevajo posebno tehtni razlogi uprave takega zavoda (§ 23 uredbe).

O prekinitvi odloča sodišče prve stopnje, ki je izreklo to odredbo, ko je predhodno zahtevalo predlog uprave zavoda in mnenje njegovega posvetovalnega odbora (§ 24 uredbe). Opozoriti je treba na razliko v postopanju pri prekinitvi izvrševanja očuvalnih odredb in izvrševanja kazni. Le pri kaznih, ki se izvršujejo v sodnih zaporih, odloči o prekinitvi sodeče sodišče (§ 15, odst. 1 z. izv. k.). Pri kaznih, ki se prestajajo v kazenskih zavodih, pa odloči o tem upravnik zavoda, ko je zaslišal posvetovalni odbor.

Kdo je upravičen vložiti prošnjo za prekinitev izvrševanja očuvalnih odredb? Uredba nima o tem nobenih predpisov. Pač pa je nalično s postopanjem pri odlogu izvrševanja očuvalnih odredb sklepati, da smejo vložiti prošnjo o tem pridržani in njegova rodbina (bližnji sorodniki). Prekinitev izvrševanja očuvalnih odredb v javnem interesu (§ 23 uredbe) je akt upravne oblasti.

Odpuščanje iz zavoda.

Oddelek p. n. »Odpuščanje iz zavoda« (§§ 25 do 31 uredbe) vsebuje določbe o dokončnem odpustu in o pogojnem odpustu iz zavoda. Predpisi uredbe o dokončnem odpustu se deloma ne ujemajo s smislom in duhom temeljnih določb našega k. z. o tem predmetu. Redaktorji uredbe izhajajo namreč vseskozi s stališča, da mora biti doba pridrževanja v očuvalnem zavodu odrejena v sodbi. Oseba, ki prestaja očuvalne odredbe v zavodu (§ 4), se ne sme pridržati v zavodu dalje, nego je odredilo sodišče. Uprava zavoda mora strogo paziti na dan, ko poteče izrečena očuvalna odredba (§ 24 uredbe). V § 4 uredbe, na katerega se sklicuje njen § 25., so navedeni tudi zavodi za zdravljenje in čuvanje nevračunljivih in manj vračunljivih oseb. Na dlani leži, da sodišče v tem primeru absolutno ne more vnaprej odrediti, dokleaj naj traja ta očuvalna odredba, ker je doba bivanja v takih zavodih po zakonu (§ 52 k. z.) absolutno nedoločena. Ni izključeno, da ostane nevarna nevračunljiva, oziroma manj vračunljiva oseba v zavodu celo do smrti. Glede očuvalnih odredb iz § 51. in 52. k. z. vsebuje uredba še posebno določbo: »Oseba, ki prestaja očuvavno odredbo v zavodu za pridrževanje po prestani kazni ali v prisilni delavnici, se odpusti iz zavoda brez posebne naredbe, ko izteče rok, odrejen v sodbi. — Uprava zavoda obvesti o odpustu take osebe ono sodišče, ki je s svojo sodbo izreklo to očuvavno odred-

bo« (§ 26. uredbe). Tudi ta določba deloma ni v skladu s k. z.! V primeru § 51 k. z. izreče sodišče le odločbo o pridrževanju, ne pa dobe, doklej naj traja. Po svoji pravni naravi spada očuvalna odredba iz § 51 k. z. v pogledu na trajanje med tzv. relativno — nedoločene. Pridrževanje po § 51 k. z. ne sme trajati dlje nego deset let (§ 51, odst. 2 k. z.). Dobe trajanja tu ni izrekati. Vsled tega je formulacija § 26 uredbe, ki govori o preteku roka, odrejenega v sodbi, povse zgrešena.^{11/3}

Vprašanje, da li je izrekati v sodbi rok trajanja pri oddaji v prisilno delavnico (§ 52. k. z.), je bolj zamotano. O tem priča že nejasnost, ki jo opažamo v naši judikaturi o tem predmetu. Beograjsko apelacijsko sodišče se je v svoji sodbi z dne 10. marca 1931, št. 2446, postavilo na stališče, da tudi pri oddaji v prisilno delavnico po § 52 k. z. ni izrekati dobe trajanja, »jer dužina vremena, za koje se optuženi (?) ima zadržati na prinudnom radu, zavisi od okolnosti, koje će se steći za vreme prinudnog rada a na ime od ponašanja optuženog (?) i od uticaja kazne na njega te s toga razloga sud ne može ovaj rok unapred ograničiti, već tek na predlog Uprave zavoda, u kome optuženi (?) bude, sud će doneti odluku o uslovnom otpustu«. Beograjsko kassacijsko sodišče je to sodbo razveljavilo. Priznalo je namreč, da »po § 52 kriv. zak. sud će presudom izreči, da se optuženi posle izdržane kazne ima uputiti v zavod za prinudan rad, kao i da odredi rok za koji se optuženi ima zadržati na prinudnom radu, koji rok ima da bude u granicama pomenutim zakonskim propisom određen.« (Odluka opšte sednice od 24. avgusta 1931. god. Br. 9514.)¹²

^{11/2} Drugače Vrh. sodišče v Sarajevu kot apelacijsko sodišče, ki navaja v svoji sodbi z dne 7. junija 1930, Kpna 31/31 to-le: »Po § 51 k. z. odredjena je samo najdulja mera trajanja te mere bezbednosti, a sud je dužan odrediti, s obzirom na lice i svrhu te mere, samo trajanje. Da je sud dužan to trajanje odrediti vidi se jasno iz §§ 25, 26 i 28 uredbe o izvršivanju mera bezbednosti, koja je obzirom na § 60 k. z. sastavni dio krivičnog zakona (?), a u kojim se propisima ističe da zadržavanje ne može duže trajati nego što je sud odredio«. Gl. Arsen Boremović. Odredjivanje trajanja mera bezbednosti. »Pravosudje.« 1932, br. 6, str. 368, 369

¹² »Branič.« 1931. Br. 9., str. 466. Gl. tudi Jovica B. Miušković. Da li sud u presudi, kojom izriče meru bezbednosti, treba da odredi i rok trajanja ali ne? »Branič.« 1932, str. 35, 36.

Razpis ministra pravde (Akt. Br. 140-605-31 od 16. februarja 1932)¹³ zastupa vprav nasprotno stališče: »Minimum — maksimum trajanja mere bezbednosti iz § 52. k. z. odredjen je v od. 3. istog paragrafa, dakle samim zakonom. Stoga sudovi nisu ovlašteni da v presudi odredjuju trajanje te mere bezbednosti, kao što ovlašteni i dužni da v presudi, u granicama minimuma-maksimuma glavne ili sporedne kazne odredjuju trajanje odnosno visinu kazne, već su dužni da u presudi samo odrede da se ta mera bezbednosti ima izvršiti. Faktično trajanje te mere bezbednosti zavisi u svakom pojedinom slučaju od toga da li će osudjeni i kada uslovno pustiti iz zavoda za izvršenje te mere. Ako se ne odredi uslovno puštanje iz zavoda ili ako se odredi pa se opozove, osudjenik ima da ostane v zavodu pet godina u svemu. Uslovni otpust i opoziv može odrediti sud i to samo na predlog uprave zavoda.«

Naglasiti je treba, da pravkar navedeno stališče ustreza v polni meri pravni naravi očuvalnih odredb (gl. 1. in 2. del naše razprave). Vendar pa vprašanje de lege lata s tem še ni razčiščeno. Posebnost očuvalne odredbe iz § 52 k. z. v primeru z drugimi odredbami, ki so zvezane z odvzomom prostosti, je vprav v tem, da določa zakon za ta primer ne samo maksima, temveč tudi minimum pridrževanja: to traja najmanj leto dni, najdlje pa pet let (§ 52, odst. 2 k. z.). Kaj pomeni ta legalni minimum in v katerih primerih utegne priti praktično v poštev? Iz besedila § 52. k. z. sledi, da je poleg pogojnega odpusta, ki je možen že čez šest mesecev, določena tudi možnost končnega odpusta po preteku enega leta. Postopanje glede pogojnega odpusta je urejeno v 3. odst. § 52. k. z. Za primer končnega odpusta po preteku enega leta pa ni nobenih procesualnih določb. To podkrepljuje zaključek, da je razlaga § 52. k. z., po kateri mora sodišče odrediti dobo trajanja že v sodbi pri oddaji v prisilno delavnico, de lege lata pravilna.¹⁴ V prid te interpretacije govori pa zlasti to, da mora sodišče v drugih primerih, kjer sta predvidena minimum in maksimum trajanja očuvalne odredbe, n. pr. pri prepovedi zahajanja v krčmo po § 55 k. z. in prepovedi izvrševanja poklica ali obrta po § 58 k. z., odrediti rok trajanja v sodbi.

Kakor smo že omenili, odreditev dobe trajanja očuvalne odredbe iz § 52 k. z. v sodbi nasprotuje pravni naravi tega očuvalnega sredstva. Toda *lex ita scripta!* Nedosled-

¹³ Gl. »Policija«, 1932, br. 3—4, str. 208.

nost se dá odstraniti le z novelizacijo. Drugi odst. § 52 k. z. bi se moral po tem glasiti: »Pridrževanje ne sme trajati dlje nego pet let.« Minimum pa je treba črtati.

(Dalje prih.)

Ne bis in idem.

Dr. Pajnič Edvard

Govoriti hočemo o načelu *ne bis in idem* v nekoliko širšem smislu, kakor ga obično teorija umeva, namreč o vseh primerih, kjer je procesualno zabranjen kazenski pregon po sicer upravičenem tožilcu, bodisi da je pregon le mogoč po prejšnji obnovi končanega kazenskega postopanja ali pod drugimi, v kazenskem postopniku izrečno navedenimi pogoji, bodisi da pregon sploh ni dopusten.¹ Iz razloga, ker procesualno ni dovoljen kazenski pregon, zavrne sodišče zahtevek in ustavi pokrenjeno kazensko postopanje (§§ 92 odst. IV., 96 odst. II., 98, 108 odst. II., 379 k. p.), odloči apelacijsko sodišče, da obtožba ni dopustna in ustavi postopanje (§ 208 odst. I. toč. 3. zad. stav. k. p.), se zavrne s sodbo obtožba (§ 276 k. p.) ali razveljavi drugačna, opisanemu načelu nasprotujoča, s pravnim lekom pobijana sodba prve stopnje (§ 337 toč. 1 č (g) k. p.).

Pravica do kazenskega pregona je porabljena redoma ob končanem kazenskem postopanju. O tem² govorimo tedaj, kadar je bil na predlog upravičenega tožilca uvedeni kazenski pregon zaradi kaznivega dejanja zoper določeno osebo pravnomočno završen, bodisi brez dokončane glavne (ustne) razprave z ustavitvijo poizvedb, preiskave, z ustavitvijo po umaknitvi³ ali zavrnitvi⁴ obtožnice, po ustavitvi zaradi zamude ali izostanka⁵ zasebnega tožilca ali zasebnega udeleženca kot tožilca, bodisi po pričetu in končani glavni (ustni) razpravi s sodbo. Ne gre za kazensko postopanje v gornjem pomenu tedaj, kadar so se vršile pač poizvedbe zoper še ne znanega storilca ali zgolj zato, da se dožene ne glede na storilca, ali je bilo sploh storjeno kaznivo delo ali ne. Tudi

¹ § 496 odst. II. k. p.

² § 359 odst. I. k. p.

³ § 219 odst. III. k. p.

⁴ § 208 k. p. (prim. čl. 84. z. o. t.).

⁵ §§ 95 odst. IV., 108 odst. II., 109 odst. III., 236 odst. III. k. p.